

УДК 339.13:664.1

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СТАБІЛЬНОГО РИНКУ ЦУКРУ

Л. М. ДУХНОВСЬКА

Національний Університет Харчових Технологій

У статті наведено пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування цукрової промисловості. Автором рекомендовано створити Державний інтервенційний фонд, який зможе забезпечити продовольчу безпеку держави шляхом створення державних запасів цукру та підтримати рівень цін на цукор для споживачів.

Бурякоцукрове виробництво є однією з провідних галузей України, рівень розвитку якої значною мірою визначає стан економіки аграрно-продовольчого комплексу та формування вітчизняного ринку цукру. Існуюча організаційна структура бурякоцукрового комплексу України вже не відповідає вимогам часу. В країні немає центрального органу, який би здійснював єдину державну політику в галузі. Тому проблема ефективного функціонування цукрової промисловості в сучасних умовах вимагає пошуку та наукового обґрунтування організаційних підходів до формування стабільного ринку цукру.

Об'єкти та методи дослідження

Як показує досвід розвинених країн, що виробляють цукор, ефективність функціонування цукрової промисловості досягається тільки в умовах сполучення гнучкої системи державного регулювання з механізмами ринкової економіки, побудованої за принципом самофінансування. Методичні підходи до формування таких механізмів передбачають: збалансованість попиту та пропозицій з метою запобігання перенасичення, обвалів ринку цукру та виникнення його дефіциту; визначення розумних меж державної підтримки, що повинна стимулювати раціональне ведення господарської діяльності й підтягування рівня ефективності та конкурентоспроможності бурякосіючих господарств і цукрових заводів до європейського рівня; створення системи інформаційного та наукового забезпечення галузі; розробка механізмів підвищення ефективності виробництва [1].

Постановка задачі

Регулювання ринку цукру за допомогою квотування являє собою забезпечення пільгового цінового режиму для фіксованого обсягу продукції і тому дозволяє вирішувати завдання захисту усередині ринку від імпорту та обмежує його від перенасичення імпортними потоками сировини і внутрішнього надвиробництва. З іншої сторони обмежений обсяг всіх поставок цукру на внутрішній ринок дозволяє підтримувати певний рівень ціни.

Використання механізму квотування припускає, що кінцевий обсяг виробництва не перевищить прогнозований рівень з погляду балансу цукру та не порушить цінову стабільність. У цей час ця проблема актуальна в основному

у складовій цукру-сирцю, де цей механізм діє у зв'язку з визначенням обсягу квот.

У складовій ринку, яка займається вирощуванням буряку, потрібно не квотувати обсяги виробництва, а стимулювати їх зростання. Квотування в цьому сегменті галузі може бути уведено тільки за держзамовленнями з використанням поетапного авансування сезонних витрат за рахунок бюджетних коштів виробників цукрового буряку. Тому квотування цукру з буряку поки не слід використати.

Науково обґрунтований рівень мінімальних цін на буряк і цукор повинен покривати витрати і формувати необхідну рентабельність для часткового самофінансування виробників та переробників цукрового буряку. У цей же час складний рівень ринкових цін на цукор повинен симулювати попит, особливо в частині промислового споживання та забезпечувати ефективність у споживача. З іншої сторони рівень мінімальних цін на цукор з буряку повинен визначати рівень індикативної ціни на цукор із сирцю. Ринкова ціна може відхилитися від мінімальної ціни як убік підвищення так і зниження.

Результати та їх обговорення

З метою запобігання різких коливань варто заздалегідь спрогнозувати можливий максимальний рівень відхилень і на базі цього визначити обсяг державних закупок цукру для створення державного інтервенційного фонду цукру, що включає резерв для державних інтервенцій і резерв для покриття державних потреб на основі держзамовлення. У випадку руху цін до максимальної межі та її перекриттю здійснюються державні товарні інтервенції, у зворотному випадку виникають державні закупівельні інтервенції, які підтримують необхідний рівень індикативної ціни.

Інтервенційний механізм є гнучким інструментом настроювання цукрового ринку, створюючи певний компенсаційний буферний фонд для оперативного регулювання балансу попиту та пропозиції. Однак, слід зазначити, що інтервенційний механізм може застосовуватися тільки у випадку твердого кількісного обмеження імпорту в рамках квот на основі високих рівнів мит на неквотований цукор-сирець і на імпорт білого цукру. Інакше інтервенційні операції не принесуть очікуваних результатів, тому що вилучений цукор відразу буде заповнений на ринку за рахунок цукру, виробленого із неквотованого цукру-сирцю або імпорту білого цукру.

Ще одна небезпека для інтервенційного механізму виникає з боку нагромадження величезних запасів цукру в Україні, відсутність контролю за цим процесом з боку держави. Державні статистичні органи володіють досить не повною інформацією про кількість усіх запасів. Очевидно, що наявність «дешевого цукру» у запасах відносно цінової ситуації в наступних періодах при здійсненні державних закупівельних інтервенцій буде також призводити до заповнення ринку [2]. Тому найважливішим заходом вже сьогодні повинна стати державна інвентаризація запасів з наступною їх реєстрацією та внесенням до реєстру всіх без винятку власників запасів цукру. Проведення такої інвентаризації є дуже витратною процедурою, тому організаційний

механізм може передбачати декларування запасів їх власниками, реєстрацію в реєстрі та видачу сертифікатів, у якому повинні бути зазначені обсяги запасів і встановлені строки зберігання та інші необхідні реквізити.

Для визначення строків зберігання і ритмічності поставок запасів на ринок, необхідно провести спеціальні дослідження щомісячних продажів у розрізі регіонів з виявленням сезонних піків. На жаль, така офіційна інформація на сьогоднішній день відсутня, оскільки державні органи статистики цим не займаються.

Стимулювання процесу декларування і зберігання запасів на протязі встановленого строку може бути здійснено за рахунок використання субсидій на зберігання. Субсидії буде одержувати тільки той власник запасів, що задекларував і заклав їх на фіксований строк, зберігав на протязі цього строку та надав відповідні документи про продаж на встановлену дату. Ті ж власники запасів, які їх не задекларували і при продажу будуть представляти документи з минулим строком давнини, в такому разі вони повинні будуть заплатити додатковий податок за незареєстрованне зберігання, наприклад у розмірі 20-50% від вартості.

Субсидії можуть фінансуватися за рахунок спеціалізованих зборів при реалізації товару, тобто витрати на зберігання товару будуть нести всі оператори ринку, не зважаючи на те, чи продають вони товар відразу чи зберігають його.

Ці заходи підвищать зацікавленість власника товару в його зберіганні, у надії на підвищення ринкових цін, і в цей же час забезпечать рівномірність поставок. Однак, зберігання товару означає заморожування коштів на тривалий строк. Для усунення наслідків цього явища застосовується система складських розписок, що гарантує наявність товару на зберіганні. Документ такого роду може бути забезпеченням при залученні кредитних коштів. Таким чином при наявності двох перерахованих вище заходів виробникові не обов'язково продавати товар для того, щоб забезпечити фінансування своїх витрат.

Враховуючи значимість бурякоцукрового комплексу для розвитку національної економіки, на нашу думку, необхідно створити Державний інтервенційний фонд цукру, який повинен підпорядковуватися Кабінету Міністрів України. Фонд створюється і функціонує з метою забезпечення продовольчої безпеки держави шляхом створення державних запасів цукру та підтримання доступного для споживачів рівня цін на цукор.

До основних функції Державного інтервенційного фонду цукру належить: підготовка, виконання та координації державних рішень відносно організації ринку цукру в Україні; аналіз ситуації на ринку цукру в Україні; розробка прогнозів та пропозицій стосовно ринку цукру в Україні та її регіонах; викуп цукру за інтервенційними цінами у випадку, якщо попит на ринку буде нижчим під пропозиції; відповідальність за державний запас цукру в країні; оплата за зберігання цукру, що належить Фонду, на складах; вивчення кон'юнктури ринку і гнучке реагування на її зміни за допомогою маневрування запасом цукру; підтримка стабільних цін на цукор на внутрішньому ринку;

дотування експортних поставок цукру на зовнішній ринок, компенсація різниці між цінами внутрішнього і зовнішнього ринку цукру.

Закупка цукру Державним інтервенційним фондом здійснюється за інтервенційною ціною тільки тоді, коли цукровий завод з будь-яких причин не може продати цукор на внутрішньому ринку за більш високою ціною, ніж мінімальна. Бурякосіючим господарствам та цукровим заводам надається право залишати у своєму розпорядженні частку цукру, але ця частка не може бути реалізована на внутрішньому ринку. Якщо цукор, що передбачений для вільного продажу на зовнішньому ринку, не вивезено, його можна запропонувати інтервенційному фонду, який може його скупити (або відмовитися), але за ціною, що нижче мінімальної. Цукор може закупатися на складі при цукровому заводі або на складі, який визначить завод. Витрати на навантаження цукру в автомобіль або вагон беруть на себе цукрові заводи.

Державний інтервенційний фонд цукру може поручати будь-яку інтервенційну закупку цукру одній із визначених державою торговельних організацій, яка має на це повноваження. Також інтервенційний фонд готує статистичні дані щодо виробництва, споживання, складування і товарообігу цукру в межах України. Ці дані, а також світові курси на цукор необхідно публікувати у вигляді щомісячних бюлетенів. Крім цього, фонд щорічно видає звіт з аналізом основних показників виробництва цукру України та інших країн світу. Бажано, щоб фонд публікував збірник усіх нормативно-законодавчих актів, що стосується цукрової промисловості з коментарем та рекомендаціями до їх застосування.

Витрати на утримання апарату управління Державного інтервенційного фонду цукру повинні покриватися за рахунок відрахувань цукрових заводів, торговельних організацій. Ці відрахування не є прибутком і не підлягають оподаткуванню. Частка повернення суми податку на додану вартість від експорту цукру також є джерелом фінансування фонду.

Висновки

Запропоновані нами функції не зможуть виконуватися якимось конкретним міністерством або державним органом. Ймовірно, що у складі існуючих структур (Міністерства аграрної політики, Міністерства економіки, Державної податкової адміністрації, контрольно-ревізійного управління тощо) треба створювати нові підрозділи, тобто, по суті, створювати новий державний орган. Але розкидання зазначених функцій між міністерствами і відомствами призведе до погіршення їх виконання.

Таким чином, оптимальним варіантом є організація нового державного органу, що буде підпорядковуватися Кабінету Міністрів України, з невеликою кількістю працівників. Це обумовлено також тим, що у всіх розвинутих країнах, що виробляють цукор, є відповідний державний орган (в різних формах), який виправдав свою доцільність та ефективність.

Тому, на наш погляд, створення Державного інтервенційного фонду цукру дає можливість оперативно реагувати на зміни кон'юнктури ринку

шляхом маневрування запасами цукру з тим, щоб підтримувати стабільні ціни і захищати вітчизняного виробника та споживача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заєць О.С. Ринок цукру в Україні. - К.: Наукова думка, 1999. - 385с.
2. Борисюк П.Г. Невідкладні питання діяльності цукрової промисловості України // Цукор України.-2004. - №1-2. - С. 2-6.